Věda a perspektivy № 9(28) 2023
ISSN 2695-1584 (Print)
ISSN 2695-1592 (Online)

https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-9(28)-130-142

Тетяна Грітченко

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, м. Умань, Україна
https://orcid.org/0000-0001-6389-3203

Олена Майданик

кандидат педагогічних наук, декан факультету педагогіки та фінансово-економічної діяльності, викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», м. Вінниця, Україна
https://orcid.org/0000-0003-4211-3268

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Анотація. У статті висвітлено актуальність проблеми формування природничо-наукової картини світу у здобувачів початкової освіти; визначено мету та провідні ідеї інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; встановлено, що курс «Я досліджую світ» має всі можливості для формування у здобувачів початкової освіти природничо-наукової картини світу, адже містить елементи наукових знань таких наук як біологія, географія, екологія, фізика, хімія, астрономія, які й складають її основу; розкрито мету і завдання природничої освітньої галузі, що інтегрується з іншими освітніми галузями в курсі «Я досліджую світ»; проаналізовано зміст природничого матеріалу інтегрованого курсу «Я досліджую світ», визначено і схарактеризовано його компоненти: мотиваційний, змістовий, операційний; виокремлено систему понять, що сприяють цілісному вивченню природи у здобувачів початкової освіти та визначено основні ознаки цієї системи; схарактеризовано поняття «суб'єктний досвід», складники та передумови його накопичення; сформульовано шляхи формування у здобувачів початкової освіти пізнавального інтересу в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Ключові слова: природничо-наукова картина світу, інтегрований курс «Я досліджую світ», здобувачі початкової освіти, природнича освітня галузь, суб'єктний досвід.

Tetiana Hritchenko

PhD in Pedagogy, associate professor,
associate professor of Professional Methodologies and Innovative Technologies in Primary School Department,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,
Uman, Ukraine,
https://orcid.org/0000-0001-6389-3203

Olena Maidanyk

PhD in Pedagogy,
Dean of the Faculty of Pedagogy and Financial and Economic Activities,
Lecturer of Social and Humanities Department of the Communal Institution of Higher Education "Vinnytsia Humanitarian and Pedagogical College",
Vinnytsia, Ukraine,
https:// 0000-0003-4211-3268

FORMATION OF THE NATURAL AND SCIENTIFIC PICTURE OF THE WORLD IN PRIMARY EDUCATION STUDENTS WHILE STUDYING THE INTEGRATED COURSE "I EXPLORE THE WORLD"

Abstract. The article highlights the relevance of the problem of forming a natural and scientific picture of the world among students of primary education; the purpose and leading ideas of the integrated course "I Explore The World" have been defined; it has been established that the course "I Explore The World" has all the possibilities for forming a natural and scientific picture of the world among students of primary education, because it contains elements of scientific knowledge of such sciences as biology, geography, ecology, physics, chemistry, astronomy, which form its basis; the purpose and tasks of the natural science education field, which is integrated with other educational fields in the course "I Explore The World" have been disclosed; the content of the naturalistic material of the integrated course "I Explore The World" has been analyzed, its components (motivational, substantive

and operational) have been determined and characterized; the system of concepts contributing to the holistic study of nature among students of primary education has been singled out and the main features of this system have been defined; the concept of "subjective experience", components and prerequisites for its accumulation have been characterized; ways of forming cognitive interest among students of primary education in the process of studying the integrated course "I Explore The World" have been formulated.

Keywords: natural-scientific picture of the world, integrated course "I Explore The World", students of primary education, natural science education field, subjective experience.

Постановка проблеми. Зміни соціально-економічного, науково-технічного, духовного життя суспільства зумовлюють гуманістичну спрямованість загальної стратегії сучасної системи освіти, перехід педагогічної парадигми від авторитарної до гуманістичної, особистісно орієнтованої. Відбувається оновлення структури та змісту педагогічної освіти, з'являються нові види та моделі навчальних закладів, посилюється індивідуалізація, диференціація та інтеграція шкільного навчання. Початкова школа стає самостійною та самоцінною ланкою в системі безперервної загальної освіти. Період початкового навчання має винятково велике значення для розвитку природних здібностей дитини, сталої позитивної мотивації до навчальної діяльності, формування початкових світоглядних ідей та поглядів, оскільки саме цей вік є найсензитивнішим та творчим.

У сучасний період розвитку людства все більшого значення набуває розвиток гармонійних взаємин людини й природи, інформаційна та гуманістична інтегрованість знань, необхідність формування у молодого покоління цілісного бачення, відчуття природи та способів її вивчення. Однак характер вивчення природи, що зберігається в освітній практиці, попри активне впровадження інноваційних процесів і систем, не завжди сприяє ефективному формуванню у здобувачів початкової освіти цілісної природничої картини світу, усвідомлення свого місця, ролі в ній, розвитку інтересу до пізнання природи та її збереження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та практичним аспектам формування природничо-наукової картини світу в учнівської молоді присвячено чимало робіт сучасних науковців. Зокрема, це дослідження І. Гілязової, Т. Гладюк, К. Гуза, В. Ільченко, Г. Засобіної, Н. Майорової, О. Мельникової, А. Степанюк та ін.

Однією з найвідоміших ранніх концепцій формування в учнів цілісної картини світу стала система вивчення природи А. Герда (1883), який рекомендував надавати школярам можливість самостійних дій, і вперше

окреслив загальний обсяг природничого змісту у випускників початкової школи. Серед учених-педагогів, що збагатили теорію і практику розвитку дітей при вивченні природи у системі, формуванні цілісного погляду на природу необхідно відзначити дослідження В. Вахтерова, Л. Севрука, Д. Семенова, І. Полянського, К. Ягодовського та ін. Вплинули на розробку проблеми формування у здобувачів початкової освіти картини світу як світоглядного знання й роботи В. Сухомлинського.

У сучасній початковій школі реалізуються різні концепції вивчення природи, навколишнього світу. Реалізація цих концепцій та програм вивчення природи молодшими школярами є загалом позитивною умовою реалізації навчання, розвитком світоглядних поглядів, але не вичерпує його можливості. Особливо актуальним є дослідження проблеми формування у здобувачів початкової освіти цілісного образу навколишнього світу, засвоєння дітьми системи знань і способів пізнання природи, розвитку особистісно значущих початкових світоглядних поглядів на реальну дійсність.

Однак, до теперішнього часу існує низка нерозв'язаних суперечностей, зокрема, між: потенційними можливостями природи у розвитку особистості здобувача початкової освіти та їх використанням в освітньому процесі початкової школи; формуванням екологічної культури та рівнем екологічної вихованості у випускників початкової школи; суб'єктним досвідом дитини та суспільним науковим досвідом, оскільки у навчанні основним завданням є вивчення закономірностей навколишнього світу, а в індивідуальному пізнанні – засвоєння цих закономірностей, розуміння «будови світу».

Розв'язання цих суперечностей певною мірою покладається нині на інтегрований курс «Я досліджую світ», який почав викладатися у початковій школі з 2018 року.

Отже, актуальність проблеми та необхідність розв'язання низки зазначених суперечностей визначили **мету статті** – визначити роль інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у формуванні у здобувачів початкової освіти природничо-наукової картини світу.

Виклад основного матеріалу. Інтегрований курс «Я досліджую світ» – навчальний предмет, спрямований на формування у здобувачів початкової освіти цілісного уявлення про світ через освоєння змісту природничої, громадянської та історичної, соціальної та здоров'язбережувальної, технологічної, інформатичної, математичної, мовно-літературної освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти [7, с. 30]. З огляду на тему нашого дослідження розглянемо детальніше мету і завдання природничої освітньої галузі, що інтегрується з іншими галузями в курсі «Я досліджую світ».

Метою природничої освітньої галузі є формування наукового мислення та культури дослідження; розвиток системних уявлень про цілісність та розмаїття природи, утвердження принципів сталого розвитку, ефективної,

безпечної і природоохоронної поведінки в довкіллі. Відповідно до окресленої мети, головними завданнями природничої освітньої галузі у початковій школі є:

– виховання любові та шанобливого ставлення до природи рідного краю, України, планети Земля;

– формування екологічно й етично обґрунтованої поведінки у природі, залучення до участі у природоохоронних акціях;

– розвиток зацікавлення до пізнання природи, опанування способами навчально-пізнавальної діяльності, елементарними дослідницькими вміннями (через експерименти, спостереження);

– поступове формування уявлень про природничо-наукову картину світу через поглиблення початкових знань про природні об'єкти і явища, взаємозв'язки в системі «нежива природа – жива природа», про залежність людини від стану навколишнього середовища та її вплив на нього [9, с. 143].

Курс «Я досліджую світ» включає елементи наукових знань таких наук як біологія, географія, екологія, фізика, хімія, астрономія, які складають основу природничо-наукової картини світу у здобувачів початкової освіти. Програмні знання природничої освітньої галузі включають, перш за все, виокремлені з кожної науки поняття, понятєві системи, оскільки, на наш погляд, вони мають максимально розкривати систему реального світу та сприяти формуванню у здобувачів початкової освіти цілісної картини світу.

Окрім змістового компонента інтегрований курс «Я досліджую світ» також реалізує: мотиваційний та процесуальний компоненти, компонент загального розвитку та саморозвитку учнів, компонент становлення досвіду емоційно-ціннісних відносин. Особливо це важливо при вивченні природи, оскільки дитина ще до початку навчання в школі набуває початковий досвід спілкування з нею, упродовж усього навчання не переривається зв'язок з природою, як і протягом усього життя.

Таким чином, природничу освітню галузь ми розглядаємо як певну педагогічну підсистему в системі початкової освіти, що сприяє особистісному розвитку молодшого школяра в процесі «конструювання» у свідомості образу природничо-наукової картини навколишнього світу шляхом коригування його суб'єктного досвіду на основі наукових понять. Суб'єктний досвід – це досвід життєдіяльності, набутий дитиною до школи в конкретних умовах родини, навколишнього середовища, в процесі сприймання та розуміння нею світу людей і речей. Важливими передумовами накопичення суб'єктного досвіду, на думку Н. Голуб, є активність, допитливість, ініціативність дитини. Складниками суб'єктного досвіду вона вважає: предмети, поняття, явища, уявлення про них; прийоми, операції, розумові й практичні дії; особистісні смисли, моральні стереотипи, настанови, ставлення; поведінкові акти тощо [4].

Суб'єктний досвід не відкидається, не забувається, а постійно узгоджується з суспільним досвідом, коригується і вдосконалюється у процесі

системотворчої та творчої діяльності здобувачів початкової освіти. Наявність досвіду значно пришвидшує роботу, а системна робота з його використання спонукає учнів мобілізувати пам'ять і виявляти активність. Це узгодження відбувається на різних рівнях: потребнісно-мотиваційному, інформаційному і процесуальному (операційному), де суб'єктний досвід дитини оцінюється як самобутній і самоцінний.

Розглянемо докладніше, як реалізуються зазначені рівні узгодження особистого та суспільного досвіду в інтегрованому курсі «Я досліджую світ».

Вважаємо, що для активізації особистісного потенціалу, перш за все, і має бути долучений мотиваційний компонент особистості, який найповніше реалізує закономірність смислової аксіологічної насиченості вивчення природи молодшими школярами. Мотив, у психологічному словнику трактується як спонукання до діяльності, пов'язані із задоволенням потреб суб'єкта; сукупність зовнішніх або внутрішніх умов, що викликають активність суб'єкта і визначають її спрямованість. [10, с. 264]. Пізнавальний інтерес у цьому процесі є найрезультативнішим спонукачем, що легко усвідомлюється особистістю учня, що діє на всіх етапах пізнавальної діяльності та бере участь у формуванні сенсу вивчення природи на основі її ціннісного потенціалу [2]. Переконані, що без розвиненого пізнавального інтересу неможливе самовираження особистості, оцінка нею своїх здібностей та можливостей.

Формування пізнавального інтересу в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» відбувається різними шляхами через:

– усвідомлення завдань курсу на основі сенсотворчих цілей,

– прогнозування пізнавальних інтересів кожним учнем,

– включення дитини в самостійні творчі види міждисциплінарної діяльності,

– навчання у процесі «рівноправного» діалогу,

– прогнозування результатів вивчення об'єкта чи явища природи та оцінки їх екологічного стану,

– оцінку власної діяльності та діяльності інших людей тощо.

Курс побудований на основі синтезу природничо-наукового і гуманітарного змісту. До змістового гуманітарного компонента ми включаємо і художньо-естетичний компонент, що дозволяє молодшому школяру не лише уявити цілісну природничу картину світу, а й виховати естетичні почуття та розвинути природні нахили, здібності. У процесі вивчення курсу «Я досліджую світ» реалізуються такі провідні ідеї :

– цілісність та системна різнорівнева організація природи;

– нескінченність, єдність та мінливість природи планети Земля та Всесвіту;

– взаємозв'язок людини та природи, суспільства та природи;

– діяльність людини, її взаємозв'язок з космосом та перетворювальний фактор діяльності планетарного масштабу;

– необхідність відповідального, розумного ставлення людини до природи;

– гармонія природи та людини як частини природи.

При розробці будь-якого навчального предмета одним із найскладніших завдань є відбір змісту навчального матеріалу, що надається учням для засвоєння. Зміст навчального предмета «Я досліджую світ» включає, окрім системи понять, систему способів пізнання реальної дійсності здобувачами початкової освіти, досвід пізнавальної творчої діяльності, досвід емоційно-ціннісного ставлення до себе, людей, природи [5].

Проаналізувавши зміст природничої освітньої галузі, що входить до складу курсу, ми виокремили основні поняття, що сприяють цілісному вивченню природи у початковій школі та утворюють основу природничо-наукової картини світу учнів. Це поняття: космос; сонячна система; природа планети земля; тіла – речовини – молекули та їх зміна; клітина – організм – суспільство та їх зміна; способи вивчення природи; збереження природи планети.

Ця система понять відповідає основним ознакам систем:

– *цілісності*, коли кожне поняття залежить від місця та значення у системі, а властивості цілого (космос – планета Земля – людина) є не сумою властивостей, що становлять менш узагальнені поняття, а відображенням цілої (у вигляді певної моделі) гігантської системи реальної дійсності;

– *структурності*, за якої система базових понять відображає реальну дійсність не стільки особливостями окремих понять, скільки їх взаємозв'язками та взаємозалежностями як властивостями її структури;

– *взаємозалежності*, при якій система понять відображає взаємодію об'єкта та середовища, свідомості людини, її мислення та природи;

– *ієрархічності*, коли кожне базове поняття цієї системи може розглядатися, своєю чергою, як відкрита система (стаючи підсистемою), а сама понятєва система може бути елементом ширшої системи, наприклад: «галактика – мікрокосмос»;

– *множинності описів*, при якій ця система понять через складність вимагає побудови безлічі різних моделей (натуральних, знакових, текстових, ідеальних тощо), кожна з яких описує лише певний аспект системи [8].

Система знань про природу, включена до інтегрованого курсу «Я досліджую світ», містить знання різних рівнів складності: відомості; природознавчі уявлення та їх взаємозв'язки; природничі поняття та їх взаємозв'язки (систему понять); закономірності природи та їх взаємозв'язки, природничо-наукову картину світу [3; 5; 6; 7 та ін.].

Протягом усіх років навчання у здобувачів початкової освіти розвивається власна система початкових понять про природу в її взаємозв'язках, що дозволяє сформувати у них цілісну природничо-наукову картину світу на рівні їхнього віку та здібностей. У процесі формування природничо-наукової картини світу на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» створюються умови для усвідомлення основних закономірностей природи (при безпосередньому її спостереженні та роботі з навчальними моделями), для розвитку естетичних та емпатичних почуттів, почуттів відповідальності при спілкуванні з природою, для саморозвитку учнів. Звичайно, що ця робота продовжується на навчальних заняттях всіх дисциплін початкової школи, де встановлюються інтеграційні зв'язки як у змістовому компоненті, що відображає систему природних об'єктів і явищ, так і в діяльнісному при опануванні здобувачами початкової освіти способами пізнання природи людиною та її відображення у слові, малюнку, музиці, виробах тощо.

Знання природознавчого матеріалу з огляду на їх характеристики можна поділити на змістові та формальні. Змістовими характеристиками знань можуть бути предметна віднесеність, категоріальність, логіко-гносеологічні та психолого-педагогічні властивості [1]. До формальних характеристик знань відносяться знакові моделі, в яких вони відображаються.

Проаналізуємо зміст природничого матеріалу інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з огляду на ці показники.

За об'єктно-предметною віднесеністю до курсу включені знання, що відображають усі основні великі об'єкти космічного простору, неживої та живої природи планети Земля. За логіко-гносеологічними характеристиками знання природничого курсу поділяються на факти (відомості), уявлення, поняття та понятєві системи, закономірності та їх взаємозв'язки. Поняття виступають також як судження, умовиводи, визначення, класифікації, докази, уявні конструкції.

Якщо уявити кожне узагальнене поняття із загального курсу у вигляді підсистеми, то можна виокремити такі понятєві системи про окремі об'єкти та явища природи, які допомагають молодшому школяру протягом усіх років навчання формувати цілісну картину світу і розвивати природничо-наукове мислення. Ці понятєві системи відображають результат пізнання у науці окремих об'єктів і явищ природи та їх взаємозв'язків, й у потенціалі забезпечують безліч знань, що максимально розкривають систему навколишнього світу та її цілісність. Наведемо приклади деяких з них.

Věda a perspektivy № 9(28) 2023
ISSN 2695-1584 (Print)
ISSN 2695-1592 (Online)

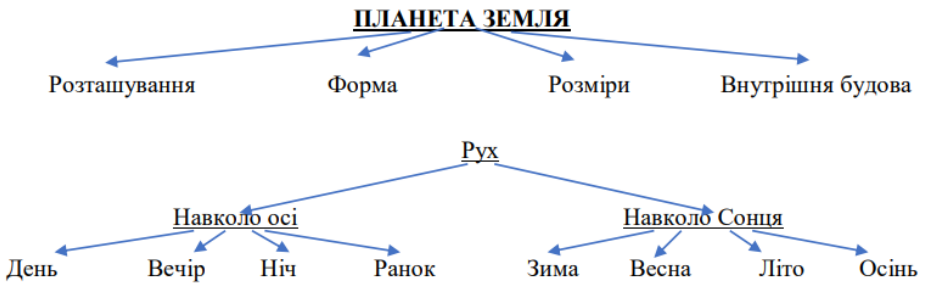

Рис. 1. *Структурно-логічна схема до поняття «Планета Земля»*

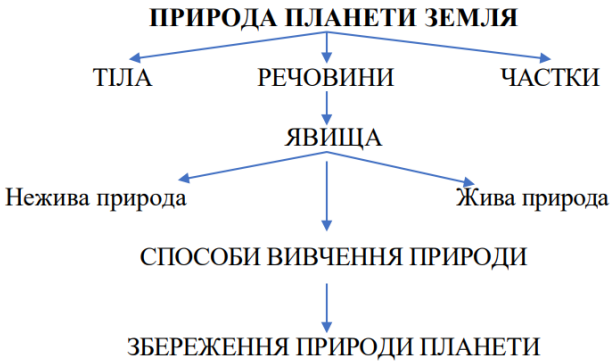

Рис. 2. *Структурно-логічна схема до поняття «Природа планети Земля»*

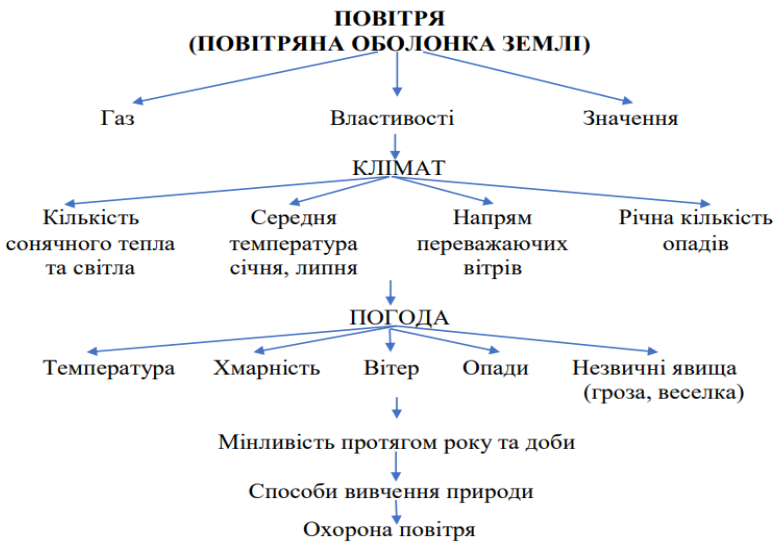

Рис. 3. *Структурно-логічна схема до поняття «Повітря»*

Слід особливо підкреслити, що це поняття і всі поняттєві системи засвоюються лише як початкові, тобто кількість суттєвих ознак у їх змісті мінімальна та відповідає віку дітей.

З погляду психолого-педагогічної характеристики природознавчі поняття розглядаються за рівнем їх суб'єктивної новизни для учнів. Одні знання про природу можуть бути знайомі учням і легко включаються до вже наявної системи знань, у суб'єктну картину навколишнього світу, стаючи доповненням, розширенням наявної картини світу, і при засвоєнні їх не потрібно дитині перебудови індивідуальної системи знань. Інші знання, що мають високий ступінь суб'єктної новизни, вимагають від учня докорінної перебудови у свідомості системи знань про природу, що вже склалася.

Таким чином, змістова та формальна характеристики знань визначили найзначущі сторони знань про природу у процесі їх засвоєння здобувачами початкової освіти. Проте процес засвоєння природничих знань неспроможний проходити без операційного компонента навчального предмета.

Операційний (процесуальний) компонент курсу представлений через способи вивчення природи учнями на основі системно-діяльнісного підходу та суспільних способів пізнання природи. Саме діяльність учня, на думку Н. Бібік, поєднує в єдине ціле множину процесів, які зумовлюють появу й функціонування нового знання, дозволяють розкрити неоднозначність впливу різноманітних умов. Тому вчитель має накопичувати якомога більше прикладів таких діяльностей, які ефективно формують суб'єктивний досвід дитини [1, с. 15].

Система способів пізнання природи включає загальнологічні, емпіричні, теоретичні способи, способи відображення природи у творчій діяльності, способи вираження емоційно-ціннісних взаємопов'язаних умінь вивчення природи.

До загальнологічних способів пізнання природи можна віднести логічні вміння та прийоми. Вміння здійснювати логічні прийоми мислення на природничому матеріалі є дуже важливими для розвитку природничо-наукового мислення в учнів початкової школи. В процесі опанування інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у здобувачів початкової освіти формуються вміння: порівнювати, аналізувати, робити висновки; класифікувати; будувати судження з урахуванням виокремлених причиново-наслідкових зв'язків; здійснювати індуктивні та дедуктивні умовиводи; будувати докази та спростування; формулювати визначення поняття за його суттєвими ознаками; включати сформовані поняття до системи понять про природу; характеризувати природний об'єкт чи явище за поняттям про нього.

Вміннями емпіричного пізнання природи є вміння: спостерігати за природою; проводити досліди щодо вивчення окремих явищ; проводити

практичні роботи з вивчення складу окремих об'єктів природи або їх предметної приналежності.

До способів теоретичного пізнання природи відносимо вміння: моделювати явище чи об'єкт природи, що вивчаються, за допомогою матеріальних або знакових моделей; прогнозувати екологічні ситуації у природі за допомогою матеріальних та ідеальних моделей; здійснювати «перехід від абстрактного до конкретного», тобто, від моделі, створеної у свідомості учня при засвоєнні поняття про природу, до оригіналу (об'єктів та явищ природи в реальних умовах існування) у процесі міждисциплінарної пізнавальної діяльності.

Способами відображення природи у творчій діяльності є уміння: відображати природу засобами словесної творчості, музичного та образотворчого мистецтва; користуватися чуттєвими образами у процесі творчої уяви; застосовувати засвоєні знання про природу у нестандартних ситуаціях інтеграційної пізнавальної діяльності; самостійно знаходити інформацію.

До умінь виражати емоційно-ціннісне ставлення до себе, до природи, до людей, які оточують, належать уміння: формувати образ природи у гармонійній цілісності; «бачити» у природі та передавати іншій людині різноманітність форм, звуків, кольорів, запахів, розмірів; бачити та творчо відображати особливості життя всіх об'єктів та явищ природи, їх взаємозв'язки та взаємодії; виражати свій стан здоров'я, душі та розуміти інших; співпереживати природі та практично допомагати їй; вести здоровий спосіб життя з дитинства; висловлювати свої почуття стосовно природи, людей; вміння визначати свою роль та місце у світобудові; поважати різні погляди на виникнення та перебіг природних та соціальних процесів на планеті.

Мотиваційний, змістовий, операційний компоненти природничого змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ» включають також і реалізацію компонента загального та спеціального розвитку, а також становлення у здобувачів початкової освіти досвіду емоційно-ціннісних відносин.

Висновки. Отже, на всіх рівнях розглянутих компонентів відбувається систематичне порівняння та узгодження суб'єктного та суспільного досвіду формування природничо-наукової картини світу. Зміст будь-якого поняття про природу не просто «впроваджується» у свідомість здобувачів початкової освіти на основі закономірностей його засвоєння, а постійно співвідноситься зі змістом та обсягом понять, які вони вже мають.

Суб'єктний досвід дитини може збігатися або не збігатися з науковим поняттям, навіть суперечити йому, але не повинен ігноруватися вчителем. Насамперед це важливо у процесі вивчення природних об'єктів та явищ

навколишнього світу, оскільки в дитини ще до школи формуються своєрідні, цілісні уявлення про природу, накопичується індивідуальний досвід її пізнання. Тому в побудові природничих знань курсу «Я досліджую світ» враховується не лише засвоєння поняття про природу як результат коригування суб'єктного досвіду учня, а й способи діяльності з його засвоєння.

Література:

1. Бібік Н. Навчально-методичний комплект з курсу «Я досліджую світ» у вимірах компетентнісно орієнтованого навчання. *Проблеми сучасного підручника.* Київ : Педагогічна думка. Вип. 23. 2019. С. 6–22.

2. Буряк В. К. Пізнавальний інтерес та способи його формування. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/5304/1/пізнавальний%20інтерес%20та%20способи%20його%20формування.pdf (дата звернення: 09.09.2023)

3. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. та інші. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч. метод. посіб. Київ : Алатон, 2019. 128 с.

4. Голуб Н. Суб'єктний досвід як елемент процесу навчання української мови в школі. URL: https://lib.iitta.gov.ua/719682/1/Голуб_Тези_12.pdf (дата звернення: 09.09.2023).

5. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч. метод. посіб. Київ : Генеза, 2020. 256 с.

6. Гільберг Т., Тарнавська С., Хитра З., Павич Н. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч. метод. посіб. Київ : Генеза, 2020. 240 с.

7. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» : навч.- метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; уклад.: Т. Я. Грітченко, О. В. Лоюк. Умань : ВПЦ «Візаві», 2021. 583 с.

8. Сорока К. О. Основи теорії систем і системного аналізу: Навч. посібник. Харків : ХНАМГ, 2004. 291 с.

9. Типові освітні програми 1-2 та 3-4 кл. (НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА). Київ : Світоч, 2019. 336 с.

10. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

References:

1. Bibik, N. M. (2019). Navchalno-metodychnyi komplekt z kursu «Ya doslidzhuiu svit» u vymirakh kompetentnisno oriientovanoho navchannia [Educational and methodological kit from the course "I Explore The World" in the dimensions of competence-oriented learning]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka –Problems of the modern textbook.. 23,* 6–22 [in Ukrainian].

2. Buriak, V. K. Piznavalnyi interes ta sposoby yoho formuvannia [Cognitive interest and methods of its formation.] URL: https:// elibrary.kdpu.edu.ua/ bitstream/123456789/5304/1/ пізнавальний%20інтерес%20та%20способи%20його%20формування.pdf [in Ukrainian].

3. Vorontsova, T. V., Ponomarenko, V. S. ta inshi. (2019) Nova ukrainska shkola : metodyka navchannia intehrovanoho kursu «Ya doslidzhuiu svit» u 1–2 klasakh zakladiv zahalnoi serednoi osvity na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu [New Ukrainian school: teaching methodology of the integrated course "I Explore The World" in grades 1-2 of general secondary education institutions based on the competence approach] : navch. metod. posib. Kyiv : Alaton [in Ukrainian].

4. Holub, N. Subiektnyi dosvid yak element protsesu navchannia ukrainskoi movy v shkoli [Subjective experience as an element of the Ukrainian language learning process at school]. URL: https://lib.iitta.gov.ua/719682/1/Голуб_ Tezy_12.pdf [in Ukrainian].

5. Hilberh, T., Tarnavska, S., Pavych, N. (2020). Nova ukrainska shkola : metodyka navchannia intehrovanoho kursu «Ya doslidzhuiu svit» u 1–2 klasakh zakladiv zahalnoi serednoi osvity na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu [New Ukrainian school: teaching methodology of the integrated course "I Explore The World" in grades 1-2 of general secondary education institutions based on the competence approach] : navch. metod. posib. Kyiv : Heneza [in Ukrainian].

6. Hilberh, T., Tarnavska, S., Khytra, Z., Pavych, N. (2020). Nova ukrainska shkola : metodyka navchannia intehrovanoho kursu «Ya doslidzhuiu svit» u 3–4 klasakh zakladiv zahalnoi serednoi osvity na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu pidkhodu [New Ukrainian school: teaching methodology of the integrated course "I Explore The World" in grades 3-4 of general secondary education institutions based on the competence approach] : navch. metod. posib. Kyiv : Heneza [in Ukrainian].

7. Hritchenko, T. Ya., Loiuk, O. V. (2021). Metodyka navchannia intehrovanoho kursu «Ia doslidzhuiu svit» [Teaching methodology of the integrated course "I Explore The World"]: navch.- metod. posib. Uman VPTs «Vizavi» [in Ukrainian].

8. Soroka, K. O. (2004) Osnovy teorii system i systemnoho analizu [Basics of systems theory and system analysis] : Navch. posibnyk. Kharkiv : KhNAMH [in Ukrainian].

9. Typovi osvitni prohramy 1-2 ta 3-4 kl. (NOVA UKRAINSKA ShKOLA) [Typical educational programs of grades 1-2 and 3-4. (NEW UKRAINIAN SCHOOL)]. (2019). Kyiv : Svitoch [in Ukrainian].

10. Shapar, V. B. (2007) Suchasnyi tlumachnyi psykholohichnyi slovnyk [Modern explanatory psychological dictionary]. Kharkiv : Prapor [in Ukrainian].